

VARHAISKASVATUS SAIRAALASSA

© Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-951-33-2305-9 (nid.)

ISBN 978-951-33-2306-6 (pdf)

Valokuvat: Mikko Hinkkanen

Kansi: Tiina Kuoppala

Graafinen suunnittelu ja taitto: Tiina Kuoppala

Gummerus Kirjapaino Oy

Jyväskylä 2009

SISÄLLYS

Alkusanat	5
Johdanto	7
1 Varhaiskasvatus sairaalassa	10
2 Sairaalassa toteutettavan varhaiskasvatuksen suunnitelma – Sairaala-vasu	13
Sairaalan varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet	13
Kasvatuspäämääränä lapsen perusturvallisuus ja hyvinvointi	14
3 Sairaala varhaiskasvatusympäristönä	16
Sairaala lapsen oppimis- ja toimintaympäristönä	16
Varhaiskasvattaja sairaalassa	17
Moniammatillinen yhteistyö	18
4 Lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen sairaalassa	19
Hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus	19
Lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi	20
Lapsen oppimisen ilo	20
Lapsen kielellinen ilmaisu	21
Lapsen liikkuminen, tutkiminen ja luova ilmaisu	21
Varhaiskasvatuksen sisällölliset orientaatiot	22
5 Leikin merkitys sairaalassa	23
Leikki – varhaiskasvattaja asiantuntijana	23
Leikki – lapsen luontainen tapa toimia	24
Leikki – lapsen valmistaminen tutkimuksiin ja toimenpiteisiin	24
Leikki – terapeutin apu lapselle	25
6 Kasvatuskumppanuus sairaalassa	27
Kasvatuskumppanuuden tavoitteet	27
Kasvatuskumppanuus lapsen tukena	28
Kasvatuskumppanuus vanhemmuuden tukena	29
7 Varhaiskasvatuksen suunnittelu	30
Lapsen yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma	30
Sairaala- ja yksikkökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma	31
Kirjallisuutta	32

ALKUSANAT

Ajatus sairaalassa olevan lapsen kasvun tukemisesta pedagogiikan keinoin syntyi vuonna 1909, jolloin lastentarhanopettaja Bärbi Luther aloitti toiminnan lapsipotilaiden kanssa Helsingin Kirurgisessa sairaalassa. ”Kun on nähnyt parantolalapsia, joille ruumiillinen hoito ja ateriointi ovat ainoa, mikä rikkoo päivän yksitoikkaisuuden ja kun toisaalta näkee loistavasilmäisten lasten eläytyvän leikkiin, on totisesti itsestään selvää: lapset tarvitsevat askartelua”, kirjoitti Suomen ensimmäinen sairaalapedagogi vuosisadan alussa.¹ Sittemmin lasten ”askarrutus” on sadan vuoden aikana laajentunut, syventynyt ja monipuolistunut sairaalaympäristössä toteutettavaksi monimuotoiseksi varhaiskasvatustoiminnaksi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa vuodelta 2003 (Vasu²) linjattiin sairaaloiden varhaiskasvatustoiminta osaksi julkisesti järjestettyjä pienten lasten varhaiskasvatuspalveluja. Vasu-perusteissa tunnustettiin näin ensimmäisen kerran lasten oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen heidän ollessaan sairaalan hoito- ja tutkimusjaksoilla. Tämä on Varhaiskasvatus sairaalassa (Sairaala-vasu) -julkaisu. Julkaisu täydentää ja täsmentää valtakunnallisten Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden linjauksia sairaaloissa järjestettävän varhaiskasvatuksen osalta.

Sairaala-vasun yhtenä kantavana ajatuksena on edistää sairaaloiden varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista valtakunnallisesti. Tavoitteena on, että kaikilla lapsilla olisi asuinpaikkakunnasta riippumatta tasavertaiset mahdollisuudet nauttia sairaalan tarjoamista varhaiskasvatuspalveluista. Samalla Sairaala-vasu luo jatkumoa lapsen oman kotikunnan varhaiskasvatuspalveluihin sekä niihin sosiaali- ja terveystieteisiin, joiden piirissä lapsi ja perhe ovat.

Sairaala-vasun toisena kantavana ajatuksena on luoda yhtenäiset laatuksiteerit sairaaloiden varhaiskasvatustoiminnan toteuttamiseksi ja suunnittelemiseksi. Julkaisun toivotaan ohjaavan yksikkökohtaisten ja lapsikohtaisten vasu-suunnitelmien valmistelua. Yksikkökohtaisissa ja lapsikohtaisissa suunnitelmissa konkretisoidaan sairaalan eri hoito- ja tutkimusyksiköiden ominaispiirteitä varhaiskasvatusympäristöinä, varhaiskasvatuksen toimintatapoja lapsen perusturvallisuuden, hyvinvoinnin ja oppimisen tukemisessa, leikin erityisiä merkityksiä lapsen sairaalahoidossa sekä kasvatuskumppanuutta perheen kanssa.

1 Sairaaloiden ja hoitolaitosten leikki- ja vapaa-ajantoiminta (1987) Sosiaalihuollituksen julkaisuja 6/1987. Helsinki.

2 Viitattaessa jatkossa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin käytetään lyhennettä Vasu.

Tämän julkaisun valmisteluun ovat osallistuneet erikoistutkija, KT Liisa Heinämäki ja kehittämisspäällikkö, KT Anna-Leena Välimäki Stakesista. Asiantuntija-apua käsikirjoitukseen on antanut lehtori, KM Briitta Hiitola Omnian Aikuisopistosta. Julkaisua on sen eri vaiheissa kommentoinut Sairaaloiden lastentarhanopettajat SAILA ry.

Julkaisun taustatyöryhmään ovat kuuluneet seuraavat sairaalan varhaiskasvatustoiminnan asiantuntijat: lastentarhanopettaja, KM Eila Mursu-Lehtosaari, lastentarhanopettaja Mervi Rauatmaa, erityislastentarhanopettaja Anitta Isomäki Oulun yliopistollisesta keskussairaalaasta, lastentarhanopettaja Marja Lopperi, lastentarhanopettaja Hannele Pikkusaari, lastentarhanopettaja Kristina Bucht-Einiö, lastentarhanopettaja Kirsi Kuusjärvi, lastentarhanopettaja Anne Tähtinen, lastenhoitaja Sirkku Peltola, erityislastentarhanopettaja Ritva Lindholm Helsingin yliopistollisesta keskussairaalaasta, erityislastentarhanopettaja Riitta Hämäläinen Kuopion yliopistollisesta keskussairaalaasta ja lastentarhanopettaja Anna-Liisa Pohjanen Lounais-Suomen syöpäyhdistyksestä.

Julkaisun kirjoittamisesta ja toimittamisesta ovat vastanneet erikoissuunnittelija, VTM Marjatta Kekkonen Stakesin Varhaiskasvatusryhmästä sekä varhaiserityisopettaja, KM Marja Rantanen Tampereen yliopistollisen keskussairaalan Lastenklinalta.

Stakes suosittelee, että sairaaloissa luodaan edellytykset lapsen iän ja kehitystason mukaisen varhaiskasvatustoiminnan järjestämiseksi Sairaala-vasun mukaisesti.

Helsingissä 1.12.2008

Anna-Leena Välimäki

kehittämisspäällikkö
Stakes

Marjatta Kekkonen

erikoissuunnittelija
Stakes

Stakesin toiminta jatkuu 1.1.2009 alkaen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa.

JOHDANTO

Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta. Sairaala on lapselle epätyypillinen, mutta ei täysin poikkeuksellinen kasvuympäristö. Lapsi tulee sairaalaan tutkittavaksi ja hoidettavaksi sairauden tai vamman vuoksi. Sairaalassa ollessaan lapsi kaipaa mahdollisuutta leikkiin, toimintaan ja tutkimiseen lapselle ominaisella tavalla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista lapsen erilaisissa kasvuympäristöissä niin päivähoitossa, esiopetuksessa, avoimissa varhaiskasvatuspalveluissa kuin myös sairaalassa. Valtakunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa¹ todetaan, että

”Sairaalassa tai muussa laitoksessa järjestettävässä varhaiskasvatuksessa noudatetaan soveltuvin osin varhaiskasvatuksen valtakunnallisia perusteita ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Lapsen sairaalahoidon aikana varmistetaan varhaiskasvatuspalvelujen keskinäisellä yhteistyöllä toiminnan jatkuvuus mahdollisimman hyvin lapsen tarpeiden mukaan. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilyttämiseen ja muodostumiseen, ja lapsen yhteyksiä häntä hoitaviin aikuisiin ja lapsiin ylläpidetään. Yhteistyön merkitys vanhempien kanssa korostuu.”

Tämä julkaisu on Sairaalassa toteutettavan varhaiskasvatuksen suunnitelma (Sairaala-vasu). Se täydentää ja täsmentää valtakunnallisia Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita sairaalassa toteutettavan varhaiskasvatuksen osalta. Sairaala-vasu kuvaa sairaalassa järjestettävän varhaiskasvatuksen lähtökohtia, tavoitteita, toimintaperiaatteita ja sisältöjä. Sairaaloiden varhaiskasvatussuunnitelma kuvaa leikin erityistä merkitystä sairaan lapsen hoitoprosessissa, lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemista, vanhempien ja henkilöstön välistä kasvatuskumppanuutta sekä sairaala-, yksikkö- ja lapsikohtaisia varhaiskasvatussuunnitelmia. Julkaisu on tarkoitettu ensisijaisesti työkaluksi sairaalassa työskentelevälle varhaiskasvatushenkilöstölle. Suunnitelman tavoitteena on kuvata myös lasten vanhemmille sekä muille yhteistyökumppaneille sairaiden lasten parissa tehtävää varhaiskasvatus-työtä. Sairaalan varhaiskasvatussuunnitelma tukee sairaalan sisäistä moniammatillista yhteistyötä ja on osa sairaanhoidon ja peruspalvelujen välistä verkostoyhteistyötä. Sairaala-vasun tavoitteena on tuottaa tietoa sairaalassa järjestettävästä varhaiskasvatuksesta myös päätöksenteon perustaksi.

Lapsi sairaalassa ei ole harvinaisuus. Lapsille kertyy sairaalakäyntejä erikoissairaanhoidon poliklinikoilla, he ovat vuodeosastohoidossa lastentautien ja tapaturmien vuoksi tai psykiatrisilla hoito- ja tutkimusjaksoilla.

¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2003/2005) Oppaita 56. Helsinki: Stakes.

Psykiatrisia sairaalal palveluja käytti 1 123 iältään 0–12-vuotiasta lasta vuonna 2006. Hoitopäiviä 0–12-vuotiaille kertyi psykiatrisissa sairaalal palveluissa yhteensä 75 433 päivää ja hoitajaksoja kaikkiaan 2 097. Päätyneiden hoitajaksojen keskimääräinen pituus oli 35 päivää.

Somaattisessa erikoissairaanhoidossa oli 65 566 iältään 0–12-vuotiasta lasta vuonna 2006. Heille kertyi yhteensä 263 961 hoitopäivää ja 90 143 hoitajaksoa. Hoitajakson keskimääräinen pituus oli 2,9 päivää.

Varhaiskasvatustoimintaa pyritään tarjoamaan kaikille sairaalaan tuleville lapsille. Toimintaan voivat osallistua lapset, jotka sairauden, vamman, oireen tai muun syyn vuoksi kirjautuvat sairaalan potilaiksi lyhyt- tai pitkäaikaisesti ja joita hoidetaan sairaalassa, avo- tai kotihoidossa kerran, useasti tai säännöllisesti koko lapsuus- ja nuoruusiän.

Lapselle sairaalaan tulo voi olla outo ja pelottava asia. Sairaalassa lapsi kohtaa uuden ympäristön, jossa on vastassa vieraita ihmisiä, erilaisia hoito- ja tutkimuslaitteita, hajuja ja ääniä. Varhaiskasvatuksen keinoin lasta voidaan auttaa kokemaan olonsa turvalliseksi tarjoamalla hänen toiveitaan ja tarpeitaan vastaavaa leikki- ja muuta toimintaa. Varhaiskasvatuksen menetelmin sairaalassa olevalle lapselle voidaan tuottaa iloa ja mielihyvää. Varhaiskasvatus tarjoaa lapselle selviytymiskeinoja stressin, kivun ja pelon hallitsemiseksi. Varhaiskasvattaja antaa lapselle aikaa ja tilaa sairauteen ja sairaalassaoloon sopeutumiseen sekä hoito- ja tutkimustoimenpiteisiin liittyvien kokemusten ja tuntemusten käsittelemiseen. Varhaiskasvattaja voi auttaa lasta luomaan sosiaalisia suhteita muihin sairaalassa oleviin lapsiin sekä vahvistaa lapsen itsetuntoa ja omatoimisuutta ja arjessa selviytymistä. Sairaalassa toteutettavan varhaiskasvatuksen tavoitteena on lisätä lapsen voimavaroja ja ylläpitää toivoa tulevasta.

Lapsi tulee sairaalaan osana perhettään. Lapsen vanhemmille ja perheelle lapsen sairaus on aina yllättävä ja usein järkyttävä asia. Varhaiskasvatuksen keinoin lapsen vanhempia ja muita perheenjäseniä voidaan kannustaa toimimaan yhdessä lapsen kanssa sekä edistämään lapsen luontaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Kasvatuskumppanuudessa varhaiskasvattaja, moniammatillinen hoitotiimi sekä vanhemmat tietoisesti sitoutuvat toimimaan yhteistyössä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kumppanuusperusteissa kasvatusyhteistyössä kuullaan vanhempia ja kunnioitetaan perheen päätöksiä ja valintoja. Kasvatuskumppanuudessa rakennetaan vanhempien luottamusta siihen, että sairaalassa oleva lapsi tulee nähdyksi, kuulluksi ja kohdatuksi tavalla, joka vahvistaa lapsen luontaista tarvetta leikkiin ja toimintaan sekä lievittää lapsen kokemaa hätää ja pelkoa. Kasvatuskumppanuudessa kasvattaja ja vanhempi yhdistävät lasta koskevan tasa-arvoisen, mutta erilaisen tietämyksen tavalla, joka auttaa lasta sairaalassa ja tukee vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta.

Varhaiskasvatus sairaalassa on osa julkisesti järjestettyä varhaiskasvatusta. Lähtökohtana on, että lapsella ja perheellä on oikeus varhaiskasvatuspalveluihin myös lapsen sairaalajaksojen aikana, jolloin lapsi on estynyt osallistumasta oman asuinkunnan järjestämään varhaiskasvatustoimintaan. Sairaalan varhaiskasvatus luo samalla jatkumoa lapsen oman kotikunnan varhaiskasvatuspalveluihin sekä

niihin sosiaali- ja terveyspalveluihin, joiden piirissä perhe ja lapsi ovat. Kuntien terveyskeskusten terapia- ja terveydenhuoltohenkilöstö, lasten- ja äitiysneuvoloitten terveydenhoitajat, sosiaali- ja perhetyöntekijät sekä varhaiskasvatuksen ja erityispäivähoidon ammattilaiset ovat sairaaloiden varhaiskasvattajille luontevia yhteistyökumppaneita. Sairaalassa annettava varhaiskasvatus esiopetusikäiselle lapselle luo jatkumoa lapsen oman kunnan esiopetukseen.

Varhaiskasvattajat ovat osa lapsen hoitoon ja tutkimukseen osallistuvaa moniammatillista tiimiä. Varhaiskasvattajat osallistuvat lapsen hoito- ja kuntoutuksisuunnitelmien valmisteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Heidän asiantuntijuuttaan hyödynnetään myös lapsen leikki- ja toimintaympäristöjen luomisessa sekä leikki- ja toimintavälineiden ja toiminnassa tarvittavan materiaalin hankinnassa. Sairaalan rikkonaisessa päivärytmissä varhaiskasvattajan tehtävänä on huolehtia siitä, että lapsella on riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia leikkiin.

Varhaiskasvatusta ja leikkitoimintaa toteutetaan sairaaloissa eri tavoin ja henkilöstön nimikkeet ja toimenkuvat vaihtelevat sairaaloittain. Varhaiskasvattajan tehtävissä toimivien lastentarhanopettajien ja erityislastentarhanopettajien lisäksi leikkitoiminnan ohjaamiseen osallistuu lastenhoitajia, askartelunohjaajia ja seurakunnan lastenohjaajia. Tässä julkaisussa heistä käytetään yhteisesti nimitystä sairaalan varhaiskasvattaja tai kasvattaja.

Sairaaloissa toimivien pedagogisen koulutuksen saaneitten varhaiskasvattajien määrä on vaihteleva. Vuonna 2008 lastentarhanopettajan tai erityislastentarhanopettajan toimia oli sairaaloissa kaikkiaan seitsemäntoista. Lisäksi sairaaloiden leikki- ja nuorisotoiminnassa työskenteleviä lastenhoitajia ja askartelunohjaajia on arviolta alle kolmekymmentä. Seurakunnat tukevat sairaaloiden varhaiskasvatusta sijoittamalla lastenohjaajia työskentelemään lastenosastoilla. Heidän lukumääräänsä riippuu seurakunnan resursseista ja se vaihtelee sairaaloittain.

Ammatillisen varhaiskasvatustoiminnan vahvistamiseksi pedagogisesti koulutetun, pysyvän varhaiskasvatushenkilöstön määrää tulee vahvistaa sairaaloissa. Tämän julkaisun asiantuntijaryhmän näkemyksen mukaan tavoitteena tulee olla, että lapsia hoitavissa sairaanhoitoyksikössä varhaiskasvatushenkilöstön osuutta kehitetään vastaamaan julkisesti järjestettyjä varhaiskasvatuspalveluja.

1

VARHAISKASVATUS SAIRAALASSA

Varhaiskasvatusta pyritään tarjoamaan kaikille sairaalaan tuleville lapsille. Lapsi voi käydä poliklinikalla ja viipyä vastaanotolla muutaman tunnin tai jäädä tarkkailuun päiväksi. Hän saattaa tulla sairaalaan ehkä vain kerran elämässään tapaturman, vammautumisen tai äkillisen sairastumisen vuoksi. Pitkäaikaissairaille lapsille kertyy useita sairaalajaksoja, ja ne voivat vaihdella muutamasta päivästä useisiin viikkoihin, jopa kuukausiin tai vuosiin, kun kyseessä ovat vaikeat sairaudet. Sairaalaikäynnin syystä tai kestosta riippumatta kaikilla sairaalaan tulevilla ja siellä olevilla lapsilla on oikeus ammatillisesti järjestettyyn ja lapsen yksilöllisiä tarpeita vastaavaan varhaiskasvatukseen.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena sairaalassa on edistää lasten fyysisistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia ja terveyttä. Sairaalassa toteutettavalla varhaiskasvatuksella pyritään noudattamaan lasten yhdenvertaisuuden periaatetta varmistamalla lapselle mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lapsen sairaudesta, vammasta, oireesta, kehityshäiriöstä tai muusta sairaalahoitoa vaativasta syystä riippumatta. Lapselle turvataan poikkeavassa tilanteessa pysyvyyttä ja tuttuja toimintoja. Lapsen osallistuminen varhaiskasvatukseen arvioidaan lapsi- ja tilannekohtaisesti. Varhaiskasvatusta toteutetaan eri tavoin pediatriassa, kirurgisissa, foniatriassa, psykiatriassa ja neurologisissa yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toteuttaminen sairaalassa perustuu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa linjattuihin kasvatuspäämääriin, periaatteisiin sekä sisällöllisiin tavoitteisiin.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan suomalaisen varhaiskasvatuksen arvopohja. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä sairaaloiden varhaiskasvatustoiminnan toteuttamista linjaava Sairaala-vasu pohjautuvat keskeisiin kansainvälisiin lapsen oikeuksia määritteleviin sopimuksiin, kansallisiin säädöksiin ja

muihin lapsen etua ja lapsinäkökulmaa määrittäviin asiakirjoihin. Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen² arvoista keskeisin on lapsen ihmisarvo. Lapsen ihmisarvon vaalimiseksi sopimus sisältää neljä yleisperiaatetta, jotka ovat:

- syrjintäkielto ja lasten tasa-arvoisen kohtelun vaatimus
- lapsen etu
- lapsen oikeus elämään ja täysipainoiseen kehittymiseen
- lapsen mielipiteen huomioon ottaminen.

Varhaiskasvatuksen yleisenä päämääränä niin sairaalassa kuin muissakin lapsen varhaiskasvatuspalveluissa on lapsuuden itseisarvoisen luonteen, lapsuuden vaalimisen ja lapsen ihmiseksi kasvamisen edistäminen. Kasvatustoimintaa ohjaavat lapsen oikeus

- turvallisiin ihmissuhteisiin
- turvattuun kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen
- turvattuun ja terveelliseen ympäristöön, jossa voi leikkiä ja toimia monipuolisesti
- tulla ymmärretyksi ja kuulluksi
- saada tarvitsemaansa tukea
- omaan kulttuuriin, äidinkieleen ja uskontoon tai katsomukseen.

² YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa sopimukseen sitoutuneita valtioita takaamaan lapsille oikeuden nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta, sairauden hoidosta, kuntoutuspalveluista ja kehittymisen ja eloonjäämisen edellytyksistä. Keskeinen eettinen periaate lapsille tehtävissä lääketieteellisissä tutkimuksissa ja toimenpiteissä on, että lapsen oma mielipide pyritään ottamaan huomioon aina, kun se lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen on mahdollista. Hoito toteutetaan yhteisymmärryksessä vanhempien tai huoltajien kanssa. Mitä vanhempi lapsi on, sitä suuremmaksi kasvaa lapsen itsemääräämisoikeus. Kun lapsi kykenee päättämään hoidostaan itse, häntä hoidetaan yhteisymmärryksessä lapsen itsensä kanssa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä sairaalassa on toimia lapsen näkökulman välittäjänä lääketieteellisten tutkimusten ja toimenpiteiden sekä lapsen tutkimuksia ja toimenpiteitä kohtaan ilmaisemien tunteiden, kokemusten, reaktioiden ja vastustuksen välillä. Lapsen kanssa toimittaessa keskeiset periaatteet ovat:

- lapsen itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen
- lapsen mielipiteen huomioon ottaminen iän ja kehitystason mukaan
- tarpeettomien toimenpiteiden ja kivun tuottamisen välttäminen
- haavoittuvissa olosuhteissa elävien lasten säästäminen ylimääräisiltä rasituksilta.

Varhaiskasvatus sairaalassa on osa lapsen hoitoa. Lasten sairaanhoidon laadun kehittämiseksi laaditut standardit³ pyrkivät suojelemaan lasta ja kiinnittämään huomiota lapsen ja perheen oikeuksiin sairaaloissa. Standardit koskevat lapsen sairaalahoitoon ottamista, lapsen oikeutta vanhempien huolenpitoon sairaalassa, lapsen hienotunteista kohtelua, vanhempien läsnäolon turvaamista, lapsen ja vanhempien osallisuutta, lapsen tarpeet huomioon ottavan hoitoympäristön suunnittelua, lapsen kehityksen tukemista ja lasten sairaanhoitoon osallistuvan henkilökunnan ammatillista pätevyyttä. Varhaiskasvatus sairaalassa tukee lasten sairaanhoidon standardeja.

3 Lasten sairaanhoidon standardit. Suomen NOBAB. < <http://www.nobab.fi/standardit.html> >

2 SAIRAALASSA TOTEUTETTAVAN VARHAISKASVATUKSEN SUUNNITELMA – SAIRAALA-VASU

Tämä asiakirja on Sairaalassa toteutettavan varhaiskasvatuksen suunnitelma Sairaala-vasu. Sairaala-vasu on varhaiskasvatuksen toimintamuotokohtainen varhaiskasvatuksen suunnitelma. Asiakirja täydentää ja täsmentää valtakunnallista Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -asiakirjaa, ja se kohdentuu sairaalaympäristössä toteutettavaan varhaiskasvatukseen. Suunnitelma ei käsittele varhaiskasvatuksen perusteita kokonaisuudessaan.

Sairaalan varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana on jokaisen lapsen oikeus saada laadukasta varhaiskasvatusta terveydentilasta ja asuinkunnasta riippumatta. Tavoitteena on turvata epätyypilliseen elämäntilanteeseen ja kasvuympäristöön joutuneelle lapselle oikeus osallistua varhaiskasvatustoimintaan. Sairaalassa olo ei saa olla esteenä tämän oikeuden toteutumiselle, sillä lapsella tulee olla mahdollisuus toimia hänelle ominaiseen tapaan sairaudesta tai vammasta huolimatta. Lapselle ominaisia tapoja ovat leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja luova ilmaisu taiteen eri lajien kautta. Sairaalassakin lapselle voidaan varhaiskasvatuksen keinoin luoda mahdollisuudet osallistua kehitystasonsa mukaiseen, kasvua ja oppimista tukevaan toimintaan. Varhaiskasvatus sairaalassa on myös olennainen osa lapsen kuntoutusta. Sairaala-vasussa kuvataan sairaalaympäristössä toteutettavan varhaiskasvatustoiminnan lähtökohtia, tavoitteita, sisältöjä ja toimintaperiaatteita.

SAIRAALAN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN TAVOITTEET

Sairaala-vasun tavoitteena on soveltaa varhaiskasvatuksen toimintaperiaatteita sairaalaympäristön erityisolosuhteissa. Näitä ovat muun muassa lapsen terveydentilan asettamat ehdot, toimintaympäristön tuottamat rajoitteet ja lapsen sairaalahoitojaksojen

vaihtelevuus ja jaksottaisuus. Nämä piirteet huomioiden pyritään laadukkaaseen pedagogiikkaan.

Sairaala-vasun tavoitteena on tuoda esiin pedagoginen näkökulma lapsen sairaalahoitoon liittyvissä toiminnoissa. Varhaiskasvattaja tukee hoitohenkilökuntaa lapsen ikätasoisien kehityksen tunnistamisessa ja tukemisessa. Varhaiskasvattajan ja hoitohenkilöstön yhteistyö turvaa lapselle hyvän valmistautumisen hoitotoimenpiteisiin ja tutkimuksiin sekä sairaalakokemusten käsittelyyn. Mikäli lapsella on erityisvaikeuksia, varhaiskasvattaja pyrkii löytämään keinoja lapsen kommunikaation ja sosiaalisten suhteiden tukemiselle.

Sairaala-vasun tavoitteena on kuvailla epätyypillinen varhaiskasvatusympäristö ja sen vaikutukset toimintaan sovittamalla valtakunnallisesta Varhaiskasvatuksen perusteet -asiakirjasta soveltuvat kokonaisuudet Sairaala-vasun. Täten vahvistetaan jatkumoa varhaiskasvatuksen valtakunnallisten kehittämislinjausten ja sairaalan varhaiskasvatuksen toteuttamisen välillä.

Sairaala-vasun tavoitteena on vahvistaa ja luoda edellytykset sairaalassa olevan lapsen eri kasvuyhteisöjen keskinäiselle yhteistyölle ja kasvatusvuorovaikutukselle. Lapsen eri kasvuyhteisöihin kuuluvat lapsen perheen ja kodin lisäksi varhaiskasvattajat, moniammatillinen hoitotiimi, johon kuuluu muun muassa hoito-, tutkimus- ja kuntoutushenkilöstöä sekä erityistyöntekijöitä. Lisäksi ovat lapsen oman kotikunnan varhaiskasvatus-, kuntoutus- ja terapiapalvelut, joiden piirissä lapsi kotona ollessaan on. Varhaiskasvatus sairaalassa on osa lapsen eri kasvuyhteisöihin sijoittuvien palvelujen yhteistyötä ja jatkumoa.

KASVATUSPÄÄMÄÄRÄNÄ LAPSEN PERUSTURVALLISUUS JA HYVINVOINTI

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa nimetään kolme toimintaa viitoittavaa kasvatuspäämäärää: lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen sekä itsenäisyyden asteittainen lisääminen. Sairaalassa toteutettavassa varhaiskasvatuksessa erityisenä tehtävänä on näiden lisäksi huomioida myös lapsen perusturvallisuuden vahvistaminen sekä pelkotilojen ja stressin lievittäminen.

Sairaalassa varhaiskasvatuksen ensisijainen tavoite on lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen. Sairaalassa toteutettavan varhaiskasvatuksen tavoitteissa ja toiminnan periaatteissa otetaan ensi sijassa huomioon lapsen yksilölliset tarpeet.

Henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistämisen tavoitteet

- turvata lapselle mahdollisuus olla lapsi ja nauttia lapsuuteen kuuluvista asioista
- vahvistaa lapsen itseluottamusta ja luottamusta vieraaseen aikuiseen
- helpottaa lapsen eroamista vanhemmista ja tutusta ympäristöstä
- lieventää lapsen kokemia pelkoja
- antaa lapselle keinoja ja välineitä sairaalassaoloon sopeutumiseen

- auttaa lasta sairauden, vamman tai erilaisuuden hyväksymisessä
- ylläpitää ja kehittää lapsen saavuttamia taitoja ja valmiuksia
- mahdollistaa lapselle uuden oppiminen ja opituista taidoista iloitseminen
- ennaltaehkäistä ja minimoida sairauden aiheuttamia psyykkisiä ja fyysisiä riskitekijöitä

Toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistamisen tavoitteet

- vahvistaa ja säilyttää lapsen itsetunto ja myönteinen minäkuva sairaudesta, vammasta tai erityisvaikeudesta huolimatta
- vahvistaa lapsen vuorovaikutustaitoja
- edistää erilaisuuden hyväksymistä
- ennaltaehkäistä eristäytymistä ja syrjäytymistä
- tukea lapsen yhteydenpitoa lapselle läheisiin ihmisiin; perheeseen, sisaruksiin, sukuun ja ystäviin

Itsenäisyyden asteittainen lisäämisen tavoitteet

- tukea lapsen omatoimisuutta iän, kehitystason sekä sairauden tuomat rajoitteet huomioon ottaen
- vahvistaa lapsen itsetuntoa onnistumisen kokemusten kautta
- edistää lapsen oppimistaitoja
- vahvistaa elämän hallinnan tunnetta ohjaamalla lasta osallistumaan itseään koskevaan päätöksentekoon
- järjestää lapselle mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia jakaa kokemuksia vertaisryhmässä

3

SAIRAALA VARHAISKASVATUSYMPÄRISTÖNÄ

SAIRAALA LAPSEN OPPIMIS- JA TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

Lapsi ja kasvattaja toimivat sairaalassa ympäristössä, joka on ensisijaisesti suunniteltu hoitotoimenpiteisiin ja sairauden hoitoon. Sairaalassa tilat, kalusteet, laitteet ja apuvälineet on suunniteltu hoidollisten tarpeiden näkökulmasta, ei vastaamaan leikki-ikäisen lapsen luontaisia toimintatarpeita. Lapsen maailmaa tuntevan ammattitaitoisen varhaiskasvattajan merkitys leikki- ja oppimisympäristöjen rakentajana haastavissa olosuhteissa on merkittävä. Hyvin järjestetty oppimisympäristö tarjoaa lapselle haasteita ja mahdollisuuden sekä omaehtoiseen leikkiin että kokemusten työstämiseen leikin avulla.

Sairaalaympäristö poikkeaa paljon lapselle tutusta ja turvallisesta arjen toimintaympäristöstä. Siksi se on toiminnan järjestämisen kannalta haasteellinen kasvattajalle. Kasvattajan rooli korostuu, kun lapselta puuttuu vertaisryhmä tai se vaihtuu usein. Sairaalan lapsen tarve fyysiseen läheisyyteen ja kosketukseen on otettava huomioon myös ympäristön järjestämisessä.

Varhaiskasvatustoimintaa rajoittavat sairaalan rikkonaisen päivärytmin lisäksi lapsen hoidoissa tarvittavat laitteet tai toiminnan keskeyttävät tutkimukset ja hoitotoimenpiteet. Joskus lapsen toimintatila saattaa rajoittua sänkyyn tai omaan huoneeseen. Ympäristön esteettisyyteen ja viihtyisyyteen ei aina voida vaikuttaa. Leikkivälineet ja materiaalit on valittava niin, että ne vastaavat monen eri ikä- ja kehitystasoisien lapsen tarpeita. Niiden on oltava myös kestäviä, pestäviä ja desinfioitavia.

Varhaiskasvatusympäristön on oltava lasta kiinnostava, ja sen tulee tukea lapsen eri kehitysvaiheita monipuolisesti ja eri aisteja stimuloivasti. Leikkiympäristön tehtävänä on antaa lapselle mahdollisuus tehdä valintoja ja tarvittaessa ympäristöä ja toimintaa selkiytetään kuvien avulla.

VARHAISKASVATTAJA SAIRAALASSA

Varhaiskasvattajat ovat osa lapsen hoitoon ja tutkimukseen osallistuvaa moniammatillista tiimiä. Heidän tehtävänä on osallistua lapsen hoito- ja kuntoutumissuunnitelmien valmisteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. He osallistuvat lapsen leikki- ja toimintaympäristöjen luomiseen sekä leikki- ja toimintavälineistön suunnitteluun ja materiaalihankintoihin. Varhaiskasvattajan työ on osa hoitoprosessia. Sairaalan rikkonaisessa päivärytmissä varhaiskasvattajan tehtävänä on huolehtia siitä, että lapsella on riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia leikkiin.

Varhaiskasvattaja on sairaalassa pedagoginen asiantuntija, joka oman osaamisensa ja ammattitaitonsa kautta osallistuu lapsen kokonaiskehityksen seuraamiseen ja tukemiseen varhaiskasvatuksen menetelmin. Varhaiskasvattajan tehtävänä on suunnitella, toteuttaa ja kehittää lapselle ominaista, lapsen iän ja kehitystason mukaista toimintaa poikkeuksellisessa varhaiskasvatusympäristössä. Varhaiskasvattajalla tulee olla herkkyyttä ja kykyä kuunnella lasta sekä reagoida lapsen tarpeisiin ja tunteisiin.

Sairaalan varhaiskasvatuksessa on hallittava pedagogiset käsitteet ja tunnettava lääketieteelliset termit. Sairaalassa työskentelevän varhaiskasvattajan on pedagogisen osaamisen lisäksi oltava selvillä sairauksista ja niiden hoidoista sekä sairauden, vamman tai erityisvaikeuden vaikutuksista lapsen kasvuun ja kehitykseen. Hänellä tulee olla tietoa lapselle tehtävistä tutkimuksista ja toimenpiteistä. Näin kasvattaja voi olla mukana valmisteltaessa lasta tutkimuksiin, ja ohjattaessa lasta leikin avulla työstämään kokemuksiaan.

Varhaiskasvattajan tehtävänä on toimia leikin ja muun toiminnan mahdollistajana. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa lapsi kuuluu lapsiryhmään. Sairaalassa lapselta usein puuttuu vertaisryhmä. Tämä asettaa kasvattajan erilaiseen rooliin, kun hän työskentelee lapsen kanssa. Kuitenkin myös sairaalassa varhaiskasvatusta toteutetaan sekä yksilö- että ryhmätoimintana. Tämä edellyttää varhaiskasvattajalta monipuolista pedagogisten taitojen hallintaa.

Varhaiskasvattajan tehtävänä on selvittää lapsen mielenkiinnon kohteet, iloa tuottavat tai mieltä askarruttavat asiat, sekä huomioida kehityksen kannalta mahdolliset riskitekijät ja erityisen tuen tarve. Varhaiskasvattaja huomioi työssään perheen kokonaistilanteen.

MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ

Varhaiskasvattaja on sairaalassa moniammatillisen työryhmän pedagoginen asiantuntija. Sairaalassa lapsen hoitoon, kasvatukseen ja kuntoutukseen osallistuvan moniammatillisen tiimin muodostavat perheen ja varhaiskasvattajan lisäksi lapselle nimetyt omahoitajat ja muu hoitohenkilöstö, lääkärit ja erityistyöntekijät: fysio-, puhe-, toiminta- ja ravitsemusterapeutit, psykologit ja kuntoutusohjaajat. Jokaisen lapsen kohtaaman aikuisen tulisi tiedostaa oma merkityksensä lapsen kasvuun ja oppimiseen vaikuttajana.

Moniammatillisessa yhteistyössä varhaiskasvattajan tehtävänä on antaa lapselle mahdollisuus olla lapsi ympäristössä, joka asettaa toiminnalle omat erityiset vaatimuksensa. Varhaiskasvattajan tehtävä on tuoda esille lapsen omat näkökulmat ja vahvistaa lapsen mahdollisuuksia osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. Kasvatuksen asiantuntijana varhaiskasvattaja vastaa sairauden ja hoitojen tuomiin kehityksellisiin haasteisiin tukemalla lapsen kasvua laaja-alaisesti.

Pediatriassa ja kirurgisissa yksiköissä keskeisiä asioita ovat sairauden tutkimus, hoito ja kuntoutus. Niissä toiminnan tavoitteena on lapsen terveyden palauttaminen, toimintakyvyn lisääminen, elämän laadun säilyttäminen ja sairauteen sopeutumisen helpottaminen.

Varhaiskasvattaja on pediatriassa ja kirurgisissa yksiköissä moniammatillisen työryhmän pedagoginen asiantuntija. Varhaiskasvattajan tehtävänä on edistää lapsen kuntoutumista ja yleistä hyvinvointia järjestämällä lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaista, ikää ja kehitystä vastaavaa toimintaa. Kasvattaja vastaa myös esiopetuksesta ja siihen liittyvistä järjestelyistä yhteistyössä sairaalaopetuksen kanssa ja on tarvittaessa yhteydessä lapsen kotikunnan esiopetukseen. Varhaiskasvattaja voi tarpeen mukaan olla yhteydessä lapsen kotikunnassa järjestettäviin tuki- ja kuntoutuspalveluihin.

Joskus lapsi ja hänen perheensä joutuvat kohtaamaan lapsen lähestyvän kuoleman. Tällaisissa tilanteissa varhaiskasvattaja voi tukea lasta ja perhettä antamalla mahdollisuuden lapsen elämälle tärkeiden asioiden toteutumiseen viime hetkiin saakka.

Foniatriassa, neurologisissa ja psykiatrisissa yksiköissä lapset ovat yleensä somaattisesti terveitä. Sairaalahakson tavoitteena on selvittää heillä havaittujen erityisvaikeuksien laatua ja vaikeusastetta. Jaksolla arvioidaan myös mahdollisen jatkokuntoutuksen tarve ja sen järjestäminen. Foniatriassa yksiköissä painottuvat muun muassa kielenkehityksen ja vuorovaikutustaitojen vaikeudet ja neurologisissa yksiköissä puolestaan kasvun, kehityksen ja oppimisen viivästyemisestä aiheutuvat vaikeudet. Psykiatrisissa yksiköissä tutkitaan häiriöitä lapsen psyykkisessä kehityksessä ja perheen sisäisessä tai lapsen, perheen ja ympäristön vuorovaikutuksessa.

Varhaiskasvattajan rooli näissä yksiköissä on tuoda pedagoginen tietämyksensä moniammatilliseen työryhmään, jossa yhdessä vanhempien kanssa pyritään löytämään lapselle keinoja arjessa selviytymiseen. Varhaiskasvattaja osallistuu myös osastojaksojen aikana lapsen varhaiskasvatusta ja esiopetusjärjestelyjä koskevaan arviointiin ja on aktiivisesti yhteydessä lapsen kotikuntaan.

4

LAPSEN KASVUN JA KEHITYKSEN TUKEMINEN SAIRAALASSA

Varhaiskasvatuksen yleiset periaatteet (Vasu) pätevät myös sairaalassa. Sairaalassa varhaiskasvatuksen toteuttamiselle erityisiä reunaehtoja asettavat lapsen sairaus, vamma tai oire sekä siihen liittyvät hoito- ja tutkimustoimenpiteet. Lasten sairaanhoidossa tavoitteena on, että lapsi tulee kuulluksi. Lapsi ilmaisee omia tunteitaan ja tuntemuksiaan sanoin, viittomin, kuvin, elein ja leikein. Lapsi ilmaisee mielipiteensä hoidosta ja tutkimuksista omien kokemustensa ja tuntemustensa perusteella.

Varhaiskasvatustoimintaa toteutetaan lapsen kokonaistilanteen mukaan. Toiminnan sisältö riippuu lapsen hoito- ja tutkimusjaksojen pituudesta, määrästä, tiheydestä ja luonteesta. Varhaiskasvatuksen sisältöön ja keston vaikuttavat lapsen kunto ja vireystaso. Sairaalan varhaiskasvatus auttaa osaltaan turvaamaan lapsen oikeudet ikätasoon ja kehitystään vastaavaan toimintaan myös sairaalaolosuhteissa.

HOIDON, KASVATUKSEN JA OPETUKSEN KOKONAISUUS

Sairaalaympäristössä hoidon, kasvatuksen ja opetuksen yhdistämisen ja yhteensovittamisen merkitys korostuu kaiken ikäisten lasten kanssa. Lapsen iästä riippumatta aikuisen läsnäololla ja huolenpidolla on tavallista suurempi merkitys. Varhaiskasvattajan vastuulla on kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuuden toteuttaminen yhteistyössä kaikkien lapsen hoitoon osallistuvien kanssa niin, että

- ensisijaista on lapsen sairauden hoitaminen ja terveyden edistäminen
- sairaalassa lapsen sairauden hoito on myös perushoitoa
- hoitotilanteet pyritään hyödyntämään pedagogisesti lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden.
- sairauden ja toimintakyvyn rajoitukset otetaan huomioon.

LAPSEN KOKONAISVALTAINEN HYVINVOINTI

Sairaalassa toteutettavan varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja mahdollistaa kasvu, kehitys ja oppiminen. Sairaalan varhaiskasvatus tukee osaltaan lapsen paranemista ja helpottaa sairauden tai vamman hyväksymistä osaksi elämää. Lapsella on oikeus

- tulla tarpeineen kuulluksi ja hyväksytyksi
- saada sairauttaan koskevaa tietoa ikätasoaan ja ymmärtämiskykyään vastaavalla tavalla
- valmistautua hänelle tehtäviin tutkimuksiin ja toimenpiteisiin riittävän ajoissa
- turvallisen aikuisen läsnäoloon
- olla ympäristössä, jota on muokattu myös lasten tarpeita vastaavaksi
- saada avukseen toimivia kommunikaatiokeinoja.

Lapsen valmistaminen tutkimuksiin ja toimenpiteisiin leikin avulla tai ohjaaminen kokemusten käsittelemiseen jälkepäin leikkimällä ovat oleelliset osaamisen alueet sairaaloiden varhaiskasvattajien asiantuntijuudessa. Mikäli lapsella on erityisvaikeuksia kielen, kommunikaation, sosiaalisten suhteiden tai vuorovaikutuksen alueella, varhaiskasvattaja pyrkii löytämään keinoja lapsen kehityksen tukemiseksi ja oppimisen edistämiseksi. Näin voidaan ennaltaehkäistä psyykkisiä ja fyysisiä riskitekijöitä ja edistää kokonaisvaltaista hyvinvointia.

LAPSEN OPPIMISEN ILO

Myös sairaalassa lapset kaipaavat oppimisen haasteita ja onnistumisen iloa. Sairaudesta huolimatta lapsi innostuu ja kiinnostuu oppimisesta ja uusien asioiden omaksumisesta. Lapsen osallisuuden ja oppimisen ilon ylläpitämiseksi varhaiskasvattajan tehtävänä on

- saavuttaa lapsen luottamus
- keskustella vanhempien kanssa ja selvittää lapsen kiinnostuksen kohteet
- tukea lapsen aktiivisuutta tuomalla ympäristöön lapselle tuttuja elementtejä
- aktivoida ja osallistaa lasta mallintamalla lapselle leikkiä
- osallistaa lasta vuorovaikutukseen tekemällä ja leikkimällä lapselle, jos lapsi ei vielä osaa tai ei sairautensa vuoksi jaksa tai pysty itse leikkimään
- hyväksyä lapsen senhetkinen toimintakyky ja suhteuttaa toimintansa mukaan
- tarjota lapselle mahdollisuus osallistumiseen ja onnistumisen kokemuksiin
- järjestää lapsille mahdollisuuksia osallistua vertaisryhmiin.

LAPSEN KIELELLINEN ILMAISU

Kieli on osa lapsen kokonaisvaltaista ilmaisua ja kehitystä. Lapsen sairaalassaolon syystä riippuen kielellinen kehitys voi olla osa lapsen tuettavaa aluetta, tai sairaalassa olo sinänsä voi tuottaa haasteita lapsen ilmaisulle ja vuorovaikutukselle.

Lapsen kielenoppimisen ja ilmaisun kehittämisessä kasvattajan on tärkeä ottaa huomioon, että

- lapsi oppii kieltä vuorovaikutuksessa
- lapsen kanssa toimittaessa asioita nimetään ja sanallistetaan
- lasta rohkaistaan itseilmaisuun
- lapsen kanssa käytetään monipuolisesti riimejä, loruja, satuja
- tuetaan lapsen kokonaisilmaisua; huomioidaan lapsen ilmeiden ja eleiden käyttö osana kieltä
- käytetään tarvittaessa puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä
- otetaan huomioon monikulttuuristen lasten erityistarpeet kielen oppimisessa.

LAPSEN LIKKUMINEN, TUTKIMINEN JA LUOVA ILMAISU

Liikkuminen on merkityksellistä lapsen motorisen kehittymisen ja oppimisen edistämiseksi. Sairaalassa lapselle luontaisen päivittäisen liikkumisen toteutuminen on haastavaa. Rajoittavina tekijöinä ovat lapsen kunto, hoitojen vaatimat laitteet, ahtaat tilat ja sopivien välineiden puuttuminen. Varhaiskasvattajalla on mahdollisuus tukea lapsen liikkumista sairaalayhteisön asenteisiin vaikuttamalla ja ohjaamalla kaikkia lapsen kanssa työskenteleviä käyttämään kaikki sopivat tilaisuudet liikunnan toteuttamiseen. Lapsen liikkumista voidaan edistää yhteistyössä fysioterapeutin kanssa leikin ja hoidon kannalta hyödyllisten liikunnallisten tavoitteiden yhdistämiseksi. Välinehankintoihin vaikuttamalla ja leikkipaikkojen suunnitteluun osallistamalla luodaan motivoiva ja liikkumiseen houkutteleva ympäristö.

Sairaala on ympäristö, joka herättää lapsessa ihmettelyä, pohdintaa ja tutkimisen halua. Lapsen kiinnostus oman kehon toiminnasta vahvistuu. Tätä luontaista uteliaisuutta voidaan hyödyntää uuden oppimisessa muun muassa sairaala- ja laboratorioleikkien avulla.

Taiteessa lapsella on mahdollisuus kokea mielikuvitusmaailma, jossa kaikki on mahdollista ja leikisti totta. Lapsi nauttii luovasta ilmaisusta ja eri taiteen lajeista. Taitojen kehittyminen sekä yksin työskennellen että osallistumalla mahdollisuuksien mukaan erilaisiin tuotoksiin muiden kanssa tuottaa iloa. Kasvattajan tehtävänä on tuoda tarjolle toimintaa, joka aktivoi ja kehittää lapsen kaikkia aisteja.

Rakentelu, askartelu, muovailu, maalaaminen ja piirtäminen ovat jokapäiväistä toimintaa. Kirjallisuutta, musiikkia ja draamaa toteutetaan suunnitellusti ja ohjautusti lapsen ikätasoon ja kiinnostukseen pohjautuen.

Lapsen osallistuminen pyritään varmistamaan sairauden tuomista rajoituksista huolimatta. Jos lapsi ei voi liikkua, toimintaa järjestetään siellä, missä lapsi on.

VARHAISKASVATUKSEN SISÄLLÖLLISET ORIENTAATIOT

Toimiessaan vuorovaikutuksessa ympäristön ja toisten ihmisten kanssa lapset ovat aktiivisia oppijoita. Lapsen varhaiskasvatuksessa tarkoituksena ei ole oppiaineiden sisältöjen opiskelu vaan lasten kokemusten kautta erilaisiin ilmiöihin tutustuminen. Sisältöjen varsinainen valinta ja muokkaaminen ovat ympäristö- ja tilannesidonnaisia.

Sisällölliset orientaatioalueet varhaiskasvatuksessa ovat seuraavat: matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Sairaalassa sisällöllisten orientaatioiden käsittelyssä keskeisinä lähtökohtina ovat lapsen kiinnostuksen kohteet, joiden pohjalta tarjotaan mahdollisuus monipuoliseen toimintaan.

5

LEIKIN MERKITYS SAIRAALASSA

Lapsi leikkii leikkimisen itsensä vuoksi, leikki on lapselle pikemminkin asenne kuin määrätynlaista toimintaa. Lapset eivät leiki oppiakseen, mutta oppivat leikkiessään. Leikissä lapsi on aktiivinen toimija, joka käyttää leikkinsä aineksina kaikkea näkemäänsä, kuulemaansa ja kokemaansa. Leikkiessään lapsi jäljittelee ja luo uutta. Ympäröivästä reaali maailmasta sekä fantasian ja fiktion piiristä hän poimii itselleen merkityksellisiä asioita kääntäen ne leikin kielelle. Kaikki mikä näkyy leikissä, on lapselle merkityksellistä, vaikka kaikki lapselle merkityksellinen ei leikissä näykään.

LEIKKI – VARHAISKASVATTAJA ASIANTUNTIJANA

Sairaalakontekstissa varhaiskasvattaja on leikin asiantuntija, joka leikkiä havainnoimalla kerää tietoa lapsen kehityksellisistä ja psyykkisistä tarpeista. Sairaalassa varhaiskasvatuksen asiantuntija toimii aktiivisena leikin ohjaajana, jonka rooli vaihtelee lapsen tarpeiden ja toiminnan sisällön mukaan. Hän on puheellaan ja toiminnallaan mukana lapsen leikissä seuraten lapsen toiveita leikin sisällöstä ja rikastuttaen leikkiä sen ylläpitämiseksi. Tarvittaessa hän leikkii lapselle, jos lapsi itse ei siihen pysty. Leikin asiantuntijana varhaiskasvattaja käyttää hyödyksi erilaisia pedagogisia ja terapeutisia menetelmiä tarjoten lapselle selviytymiskeinoja leikin kautta. Kasvattajan tehtävä on mahdollistaa lapselle merkitykselliset kokemukset, kun lapsen toimintakyky ja ympäristö on rajoittunut.

Sairaalassa leikkiympäristöjen ja leikkivälineiden tulisi mahdollistaa monipuolinen ja ikätasoinen leikki ja toiminta; roolileikit, sairaalaleikit, rakentelu, pelit, luova toiminta, fantasialeikki, lukeminen, tutkiminen ja oivaltamisen ilo, sekä liikkuminen.

Leikkiympäristön ylläpitäminen, luominen ja kehittäminen sairaalassa edellyttää hyvää yhteistyötä eri ammattiryhmien kesken, sillä leikki on osa lapsen hoitosuunnitelmaa.

LEIKKI – LAPSEN LUONTAINEN TAPA TOIMIA

Leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja eri taiteen alueisiin liittyvä luova ilmaisu ovat lapselle ominaisia tapoja toimia ja ajatella. Lapselle luonteva toiminta vahvistaa hänen hyvinvointiaan ja käsitystään itsestään sekä lisää hänen osallistumismahdollisuuksiaan. Toimiessaan itselleen mielekkäällä tavalla lapsi myös ilmentää ajatteluaan ja tunteitaan.

Sairaalassa toteutuvassa varhaiskasvatuksessa leikillä on erityisiä merkityksiä. Leikin avulla lapsi tutustuu uuteen ja outoon ympäristöön, työstää kokemuksiaan, jäsentää ajatuksiaan ja käsittelee tunteitaan. Leikki ilahduttaa, rohkaisee, lohduttaa ja antaa tarvittaessa mahdollisuuden luoda toinen maailma kauaksi arjesta.

Leikki mahdollistaa yhteyden lapsen arkeen. Lapselle tuttuja kokemuksia kotoa, päiväkodista tai koulusta eletään sairaalassa uudelleen leikin kautta ja luodaan näin siltaa eri ympäristöjen ja tilanteiden välille. Tutut leikkivälineet ja leikkiin houkuttava ympäristö, sekä erilaisten tuttujen tapahtumien huomioiminen auttavat sairaalaympäristöön sopeutumisessa ja tuovat vaihtelua sairaalan rutiineihin.

Leikin merkitys sairaalassa:

- leikki edustaa lapselle tuttua ja turvallista toimintaa
- leikki tuo mielihyvää ja iloa
- leikkimällä lapsi käsittelee ja jäsentää tunteitaan ja kokemuksiaan
- leikki motivoi oppimaan
- leikki aktivoi toimimaan
- leikki edistää lapsen viihtymistä ja sopeutumista sairaalaan
- leikki tukee aikuisten ja lasten välistä vuorovaikutusta
- leikin edellytyksenä on turvallinen ja luottavainen ilmapiiri.

LEIKKI – LAPSEN VALMISTAMINEN TUTKIMUKSIIN JA TOIMENPITEISIIN

Lapselle tulee antaa tietoa hänelle tehtävistä tutkimus- ja hoitotoimenpiteistä selkeässä muodossa ja sellaisia keinoja käyttäen, että hän pystyy vastaanottamaan ja omaksumaan annetun tiedon mahdollisimman hyvin. Leikki on sairaalahoidossa olevalle lapselle väline, jonka avulla hän oppii ymmärtämään kehon toimintoja ja vapautuu jännityksestä. Leikki on hyvä apuväline lapsipotilaan valmistamisessa. Lapsi hallitsee tutkimustilanteen paremmin, kun hän tietää, mitä on tulossa. Hoito- ja tutkimustoimenpide, jota on edeltänyt rehellinen selitys ja leikin käyttäminen havainnollistamisen apuna, ei ole lapselle yhtä pelottava kokemus kuin joutua tilanteeseen yllättäen.

Leikin avulla voidaan suunnitelmallisesti ohjata lasta ilmaisemaan tunteitaan ja käymään läpi kokemuksiaan. Toimenpiteisiin ja tutkimuksiin valmistava leikki ja yksilölliset leikkiohjelmat auttavat lasta ymmärtämään tulevia tapahtumia ja jäsentämään kokemuksiaan. Tällä toiminnalla lievitetään sairaalaan ja sairaalakokemuksiin liittyviä pelkoja ja tuetaan lapsen omia selviytymiskeinoja. Valmistamisella ehkäistään ja lievennetään traumaattisia kokemuksia, mutta myös välitetään tietoa lapselle hänen kehitys- ja ymmärrystasonsa mukaisesti.

Leikki osana lapsen hoitoa:

- leikki on keskeinen keino valmistaa lasta tutkimuksiin ja toimenpiteisiin
- leikin kautta lapsi käy läpi sairaalassa syntyneitä tunteita ja kokemuksia
- leikki auttaa toipumisessa, paranemisessa ja kuntoutumisessa
- leikki tulee huomioida myös lapsen hoitosuunnitelmassa.

Leikki ja lasten hoitotyö ovat sairaaloitten leikkitoiminnan lähes satavuotisen historian ajan kulkeneet käsi kädessä. Leikin kannalta on merkittävää ottaa huomioon myös hoitoyhteisön asenteet ja arvostukset. Lapsen kanssa toimivien tietoisuus leikin merkityksestä ja tarpeellisuudesta heijastuu suoraan siihen, missä määrin leikki huomioidaan hoidossa. Leikin mukaan ottaminen parantaa hoidon laatua ja lisää lapsen viihtyvyyttä ja hyvän olon tunnetta. Leikkitoiminnan suunnittelu ja toteutus tulisi kirjata lapsen hoitosuunnitelmaan etenkin silloin, kun sen katsotaan erityisesti edistävän lapsen hyvinvointia.⁴

LEIKKI – TERAPEUTTINEN APU LAPSELLE

Sairaalassa leikillä on useita merkityksiä. Leikin avulla lapsi tutustuu uuteen ympäristöön ja työstää läpi kokemuksiaan. Leikillä on tehtävä lapsen kehityksen ylläpitäjänä ja vahvistajana. Leikin avulla voidaan myös valmistella lasta tutkimuksiin ja toimenpiteisiin. Leikki on kiinteä osa lapsen kokonaisuhoitoa ja sen mukaan ottaminen toimintaan on koko hoitohenkilöstön vastuulla. Sairaalan terapeutin leikki voidaan jakaa neljään eri tasoon sen mukaan, mikä on leikin tehtävä lapsen hoitoprosessissa. Yksittäiseen leikkihetkeen lapsen kanssa voi kuulua toimintaa kaikilla neljällä eri tasolla.⁵

Viihdytys- ja ajanvieteleikki tai spontaani leikki rentouttaa lasta ja tutustuttaa hänet, vanhemmat ja sisarukset sairaalaympäristöön. Leikin tarkoituksena on ylläpitää yhteyttä kotiin ja lapselle tuttuun arkiympäristöön. Sen avulla helpotetaan myös sairaalan arjen yksitoikkoisuutta, ja se antaa vanhemmille mahdollisuuden olla luonnollisella tavalla lapsensa kanssa. Koko henkilökunta sitoutuu leikin toteuttamiseen tällä tasolla. Varhaiskasvattajan tehtävänä on huolehtia, että leikkiin löytyvät sopivat välineet ja mahdollisuudet sairaalan eri toimipisteissä. Hän ohjaa myös muuta henkilökuntaa käyttämään leikkiä työssään.

4 Minkkinen ym., 1997.

5 Hiitola, 2000.

Ohjattu leikki, läpityöskentelyleikki tai kehitystä tukeva leikki sijoittuvat tasolle kaksi. Näillä leikeillä tarjotaan lapselle mahdollisuus ilmaista pelkojaan ja tiedon tarvettaan leikin kautta. Leikissä palautetaan lapselle oman tilanteen hallintakyky. Leikit voivat olla roolileikkejä, esimerkiksi sairaalaleikkiä oikeilla välineillä. Ne voivat sisältää myös pelkojen työstämistä turvallisessa, kontrolloidussa ympäristössä. Toisaalta ne voivat olla oppimisvalmiuksia tukevia leikkejä. Varhaiskasvattaja tarkkailee lapsen reaktioita työskennellen pelkojen poistamiseksi ja lapsen kehitystason mukaisen tiedon antamiseksi. Hän huolehtii leikin käynnistämisestä ja turvallisesta etenemisestä sekä lapsen mahdollisuudesta viedä leikki loppuun.

Tutkimuksiin ja toimenpiteisiin valmisteleva leikki toteutetaan koko henkilökunnan kanssa. Varhaiskasvattaja auttaa leikin avulla lasta ja vanhempia ymmärtämään, mitä tutkimuksessa tulee tapahtumaan. Tavoitteena on helpottaa rentoutumista tilanteessa ja edistää yhteistyötä toimenpiteen tai tutkimuksen aikana. Tilanteen käsittely leikin kautta jälkikäteen on erityisen tärkeää niille lapsille, joita ei ole valmisteltu etukäteen. Varhaiskasvattaja vastaa valmistamisen suunnittelusta, toteutuksesta ja kirjaamisesta yhdessä muun henkilökunnan kanssa.

Yksilölliset leikkiohjelmat sijoittuvat tasolle neljä. Yksilöllisesti suunniteltuja, terapeutteja leikkejä toteutetaan lapsen kanssa, jolla on erityisiä kehityksellisiä tai emotionaalisia tarpeita. Leikillä voidaan helpottaa lapsen pelkoja, hoidosta johtuvaa stressiä, sopeutumista ulkonäön muutoksiin, krooniseen sairauteen tai kuolemaan. Varhaiskasvattajalta tämä taso edellyttää lapsen tarpeiden ja ongelmien tarkastelua ja tunnistamista. Hän vastaa yksilöllisen terapeutin leikin suunnittelusta ja toteuttamisesta.

6

KASVATUKUMPPANUUS SAIRAALASSA

KASVATUKUMPPANUUDEN TAVOITTEET

Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan henkilöstön ja vanhempien kasvatusyhteistyötä, tietoista sitoutumista ja toimimista lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Sitoutuessaan kumppanuusyhteistyöhön kasvattaja auttaa vanhempia vastaamaan sairaan lapsen huolenpidon, oppimisen, leikin ja toiminnan tarpeisiin. Varhaiskasvattaja auttaa vanhempia ymmärtämään varhaiskasvatuksen mahdollisuudet sairaan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemisessa. Kasvatuskumppanuudessa kasvattaja, vanhemmat ja lapsen muu hoitohenkilöstö rakentavat yhteistä ymmärrystä siitä, miten he yhdessä voivat helpottaa sairaudesta tai vammasta kärsivän lapsen elämää, ja mikä tukee vanhempien sopeutumista lapsen sairauteen. Vanhemmilla on, oman lapsensa parhaiten tuntevina aikuisina, ensisijainen kasvatusoikeus ja kasvatustavuu. Henkilöstöllä on sairaalajaksolla olevan lapsen oppimisen, hyvinvoinnin ja varhaiskasvatustoiminnan järjestämisen erityisosaaminen.

Sitoutuminen kasvatuskumppanuuteen ilmenee vanhempien ja kasvattajien keskinäisenä luottamuksena, tasavertaisuutena ja toistensa kunnioittamisena. Kasvattaja solmii vanhempiin ja perheeseen luottamuksellisen, molemminpuoliseen kuunteluun ja kunnioitukseen perustuvan yhteistyösuhteen. Vanhemman luottamus sairaalan varhaiskasvattajaan syntyy kokemuksesta, että hän tulee kuulluksi ja että hänen mielipiteisiinsä ja näkökulmiinsa suhtaudutaan kunnioittavasti. Oman lapsen sairaus on yleensä järkytys vanhemmille, ja siksi vanhempien kertomukset voivat joskus olla täynnä kipeitä ja vaikeita asioita. Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on luoda yhteistyölle myönteinen ja kannustava ilmapiiri, jossa lapselle läheiset aikuiset voivat olla avoimessa ja säännöllisessä vuoropuhelussa. Kasvatuskumppanuutta rakennetaan yhdessä perheen kanssa lapsen hoitoprosessia tukien ja perheen sopeutumisprosessia kunnioittaen.

Aloite kasvatuskumppanuuden rakentamiseksi lähtee henkilöstöltä, jolla on myös vastuu tasavertaisen yhteistyön edellytysten luomisesta. Kasvattaja pyrkii luottamukselliseen ja tasavertaiseen kasvatusyhteistyöhön vanhempien kanssa. Kasvatuskumppanuudessa kasvattaja yhdessä muun hoitotiimin kanssa tukee lasta ja vanhempia lapsen sairauden tai vamman kohtaamisessa, sairauteen sopeutumisessa ja siitä toipumisessa.

KASVATUKUMPPANUUS LAPSEN TUKENA

Sairaalaoloissa vanhempien oman lapsen tuntemus ja eri ammattilaisten asiantuntemus täydentävät toisiaan. Varhaiskasvattajat tarjoavat vanhemmille tietoa varhaiskasvatuksen mahdollisuuksista valmistaa lasta tutkimuksiin ja toimenpiteisiin ja saavat vanhemmilta tietoa lapsesta ja lapsen tavasta leikkiä ja toimia koti- ja arkiympäristöissä. Kasvattajat voivat vahvistaa vanhempien kykyjä toimia lapsensa tukijoina hoitotoimenpiteissä sekä taitoja toimia sairastavan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista vahvistavalla tavalla. Kasvatuskumppanuudessa kasvattaja välittää vanhemmille havaintojaan ja tietämystään lapsesta sairaalaympäristössä.

Kasvatuskumppanuutta toteutetaan sairaalassa muun muassa seuraavilla tavoilla:

- tukemalla varhaisen kiintymyssuhteen syntymistä
- tukemalla lapsen ja vanhemman välistä suhdetta
- ottamalla vanhemmat mukaan hoidon suunnitteluun ja toteuttamiseen
- tekemällä yhteistyötä muiden lapsen hoitoon ja kasvatukseen osallistuvien tahojen kanssa sairaalassa ja sairaalan ulkopuolella
- rohkaisemalla vanhempia ja muita lapsen kanssa työskenteleviä huomaamaan lapsen oppimisen halu ja hyödyntämään oppimista tukevat arkipäivän tilanteet
- tukemalla lapselle ja perheelle merkittävien sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä
- kannustamalla aikuisia dokumentoimaan lapsen kokemuksia ja mielipiteitä sairaalassaolajasta
- ohjaamalla vanhempia käyttämään lapsen puhetta tukevia tai korvaavia kommunikaatiokeinoja.

Vanhempien läsnäolo sairaalassa lisää lapsen turvallisuuden tunnetta. Vanhemmat pyrkivät yleensä viettämään mahdollisimman paljon aikaa sairaan lapsensa luona, mutta aina se ei ole mahdollista. Kasvatuskumppanuudessa rakennetaan molemminpuolista luottamusta siihen, että vanhemman poissa ollessa lapsen lähellä on tarvittaessa tuttu ja turvallinen aikuinen. Varhaiskasvattajan käynnit lapsen luona ja toiminta lapsen kanssa luovat vanhemmille luottamusta siihen, että heidän poissaollessaan lapsen vierellä on aikuinen, joka kuulee lapsen tarpeita ja toiveita sekä tarjoaa lapselle ilon ja mielihyvän kokemuksia. Kasvatuskumppanuudessa kasvattaja kannattelee lapsessa olevia mielikuvia vanhemmista ja perheenjäsenistä ja auttaa

lasta tilanteissa, joissa lapsi tarvitsee aikuisen lohdutusta ja tyyntyttelyä. Vanhempien roolit ja tehtävät hoito- ja tutkimustilanteissa vaihtelevat toimenpiteiden vaativuuden mukaan. Sairaalan asiantuntijat ohjaavat vanhempia näissä tilanteissa, mikä edellyttää molemminpuolista luottamusta ja yhteistä toimintaa lapsen tukena.

KASVATUKUMPPANUUS VANHEMMUUDEN TUKENA

Vanhempien valmius yhteistyöhön varhaiskasvattajan kanssa voi vaihdella sen mukaan, missä vaiheessa lapsen sairaus- tai hoitoprosessi on. Vanhempien mielikuvat ja asenteet sairaalan tarjoamaan leikki- ja muuhun varhaiskasvatustoimintaan voivat riippua siitä, milloin lapsen sairaus tai vamma on todettu, mitä vanhemmat tietävät sairaudesta tai vammasta ja mitä toimenpiteitä lapselle on tehty tai tullaan tekemään. Vanhempien tiedot lapsen mahdollisuuksista osallistua varhaiskasvatustoimintaan ja oikeudesta käyttää näitä palveluita ovat myös erilaiset. Lapsen tilanteesta riippumatta vanhemmat ovat usein enemmän huolissaan tulevaisuudesta kuin nykyhetkestä. Varhaiskasvattaja voi auttaa vanhempia huomamaan lapsen voimavarat ja oppimisen tarpeet ja kyvyt tässä ja nyt.

Kasvatuskumppanuuden eräänä tavoitteena on työstää varhaiskasvatuksen keinoin hyvään lapsuuteen, riittävään vanhemmuuteen ja lapsen sairauteen liittyviä mielikuvia yhdessä vanhempien ja perheenjäsenten kanssa. Lapsen sairaus saattaa muuttaa vanhempien mielikuvia itsestään vanhempina. Sairaudesta on saattanut murentaa vanhempien itseluottamusta lapsensa suojelijoina, huolenpitäjinä, leikkittäjinä ja lapsuuden elämysten tarjoajina. Vanhemmat saattavat keskittyä yksinomaan lapsen sairauteen ja sen hoitoon ja unohtaa leikkistä, saduista ja erilaisesta toiminnasta nauttivan lapsen olemassaolon. Vanhempien mielikuvat lapsen sairaudesta voivat estää heitä näkemästä lapsessa olevia terveitä ja elinvoimaisia piirteitä. Päinvastaisessa tilanteessa vanhemmat haluavat ylläpitää mielikuvaa täysipainoisesti toimivasta lapsesta tämän vaikeasta vammasta huolimatta. Vanhemmat saattavat myös ylisuojella sairasta lasta ja evätä hänen osallistumisensa leikkiin ja toimintaan.⁶

Sairaalassa kasvatuskumppanuuden eräänä tehtävänä on avata lapselle ominaisen leikkitoiminnan sekä lapsen sairauden keskinäiseen suhteeseen liittyviä mielikuvia ja uskomuksia. Sairaalan varhaiskasvatuksen erityisenä tehtävänä on välittää sairaan lapsen vanhemmille tietoa ja myönteisiä mielikuvia siitä, millä tavalla ja kuinka paljon lapsi voi leikkiä, liikkua, toimia ja ilmaista itseään lapselle ominaisella tavalla sairaudesta tai vammasta huolimatta. Hoitohenkilökunta auttaa perhettä sopeutumaan lapsen sairauteen. Varhaiskasvattajat rakentavat ja vahvistavat vanhempien luottamusta leikkivään, kehittyvään, kasvavaan ja oppivaan puoleen lapsessa.

Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksessa perustuu vanhempien ja ammatti-laisten keskinäiselle kunnioitukselle ja molempien osapuolten lasta koskevan tietämyksen yhdistämiselle.

6 Davis, 2003.

7

VARHAISKASVATUKSEN SUUNNITTELU

Sairaalassa lapsen varhaiskasvatuksen suunnittelu muodostaa yhden osa-alueen lapsen hoidon suunnittelussa. Lasten yksilölliset tarpeet sekä sairaalaosastojen luonne ja vaihtelevat toimintatavat asettavat suunnittelulle omat vaatimuksensa. Vastuu pedagogisesta suunnittelusta ja toteutuksesta on varhaiskasvatuksen asiantuntijalla, ja sitä toteutetaan yhteistyössä kaikkien lapsen kanssa toimivien kesken.

Suunnittelussa on huomioitava lapsen sairaalajakson syy ja kesto. Lyhytaikaisessa hoidossa olevan lapsen osalta toiminta painottuu toisin kuin pitkäaikaissairaitten lasten kanssa.

Sairastavan lapsen varhaiskasvatuksessa tulee aina huomioida lapsen yksilölliset, ikää ja kehitystasoa vastaavat tarpeet ja suunnitella niiden pohjalta lapselle sopivaa toimintaa. Ajankulun ja viihtymisen lisäksi tavoitteena on antaa mahdollisuus onnistumisen kokemuksiin sekä auttaa lasta selviytymään uusista, pelottavista tilanteista ja tarjota välineitä niistä syntyneiden kokemusten läpikäymiseen.

Kun lapsi sairastaa pitkään tai on toistuvasti sairaalassa hoidettavana hänen kehitystään seurataan ja pyritään ennakoimaan mahdolliset sairauden tai vamman aiheuttamat kasvuun ja kehitykseen vaikuttavat riskitekijät.

LAPSEN YKSILÖLLINEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Yksilöllisyys, perhekeskeisyys sekä lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen ovat lasten sairaanhoidon peruseriaatteita, joihin leikki osaltaan tulee liittää. Lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma, jossa tavoitteiden asettelussa pidetään lähtökohtana normaalin kasvun ja kehityksen kokonaisvaltaisia tarpeita.

Mikäli lapsi on sairaalassa pitkään tai lyhyitäkin jaksoja toistuvasti, on hänelle hyvä laatia oma, yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma. Mikäli lapsi osallistuu

varhaiskasvatukseen kotikunnassaan, sovitaan eri ympäristöjen varhaiskasvatussuunnitelmat yhteen. Lapsen suunnitelmassa huomioidaan jatkumot: miten tietoa siirretään lapsen arkiympäristöistä sairaalaan ja takaisin.

Lapsen tilanne ja hoidolliset edellytykset huomioidaan suunnitelmaan kirjataan, miten lapsen hoitoon liitetään kasvatuksellisia tavoitteita ja mitä kasvatukselliset tavoitteet ovat. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa huomioidaan lapsen vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet, tuen ja ohjauksen tarve sekä lapsen hyvinvointiin vaikuttavat asiat.

SAIRAALA- JA YKSIKKÖKOHTAINEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Sairaalassa tai toimintayksikössä on syytä laatia varhaiskasvatussuunnitelma, jossa tarkastellaan varhaiskasvatusta osana sairaalan ja yksikön toimintaa. Varhaiskasvatussuunnitelman tehtävänä on:

- Sairaalan tasolla kuvata, miten sairaalan toiminnassa huomioidaan varhaiskasvatus; miten se on resursoitu, organisoitu ja miten siitä tiedotetaan.
- Yksikön tasolla kuvata, miten varhaiskasvatus organisoidaan ja liitetään muuhun toimintaan.

KIRJALLISUUTTA

Davis, Hilton (2003) Miten tukea sairaan tai vammaisen lapsen vanhempia?
Helsinki: Suomen sairaanhoitajaliitto ry.

Edvindsson-Månsson, Marie (1988) Barn behöver veta – hur man förbereder barn för undersökning och behandling. Arlöv: Berlings Grafiska AB.

Gröhn-Rissanen, Marja (1999) Vanhempien näkemyksiä 4–6-vuotiaasta lapsesta sairaalassa. Kuopion yliopiston hoitotieteen laitos. Tutkielma.

Hiitola, Briitta (2000) Parantava leikki. Helsinki: Tammi.

Hogg, C. (1990) Quality Management for Children: Play in Hospital. London: Expression Printers Ltd.

Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta (2006) Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Oppaita 63. Helsinki: Stakes.

Lasten sairaanhoidon standardit. Suomen NOBAB. < <http://www.nobab.fi/standardit.html> >

Lehtonen, Kaisa & Nybacka, Saija (1997) Leikki ja sairaalan leikkitoiminta – alle kouluikäisten leikki-toiminta OYS:ssa. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun opettajakoulutuslaitos. Kasvatustieteen kandidaattityö.

Levo, Hellevi (1995) Vanhempien osallistuminen leikki-ikäisen lapsensa hoitoon sairaalassa. Turun yliopiston hoitotieteen laitos. Terveydenhuollon opettajan koulutusohjelma. Tutkielma.

Lång, Arja & Mäenpää, Päivi (1993) "Sairaala on ihan siisti paikka elellä": lasten kuvauksia kokemuksistaan sairaalahoidosta. Kuopion yliopiston hoitotieteen laitos. Terveydenhuollon opettajan koulutusohjelma. Tutkielma.

Minkkinen, Lea & Jokinen, Sirpa & Muurinen, Erja & Surakka, Tiina (1997) Lasten hoitotyö. Helsinki: Kirjayhtymä.

Mursu-Lehtosaari, Eila & Hiitola, Briitta (1999) 90 vuotta pedagogista leikkitoimintaa lasten sairaaloissa. Lastentarha-lehti 8/99.

Näkökulmia lääketieteellisistä tutkimuksista lapsilla. Valtakunnallisen terveydenhuollon eettisen neuvottelukunnan asettaman työryhmän loppuraportti.
<http://www.etene.org/tukija/tukija_dokumentit.shtml>

Pelander, Tiina (2008) The Quality of Paediatric Nursing Care – Children's Perspective. Annales Universitatis Turkuensis D 829. Doctoral dissertation. Turun yliopisto.

Rantanen, Marja "Jaa mitä, onks sairaalassa lastentarhanope?" Lastentarha 3/2003.

Rantanen, Marja (2003) "Leikkittäjä tulee...?" – Sairaalassa työskentelevien varhaiskasvattajien kokemuksia asiantuntijuutensa hyödyntämisestä moniammatillisessa työyhteisössä. Proseminaaritö. Erityispedagogiikka. Jyväskylän yliopisto.

Sairaaloiden ja hoitolaitosten leikki- ja vapaa-ajantoiminta (1987) Sosiaalihuollon julkaisuja 6/1987. Helsinki.

Suomalainen lapsi 2007 (2007) Väestö 2007. Helsinki: Tilastokeskus.

Tolonen, Minna (2007) Lasten hoitovälineitä kohtaan tuntemaan pelon lievittäminen. Pelilauta. Helsingin ammattikorkeakoulu, Stadia. Sosiaali- ja terveystieteiden laitos. Hoitotyön suuntautumisvaihtoehto. Opinnäytetyö.

Tuhkanen-Sutinen, Anita (1994) "Miksi pistettiin?" Leikki-ikäisten lasten kysymykset sairaalassa. Tampereen yliopiston hoitotieteen laitos. Terveydenhuollon hallinnon koulutusohjelma. Pro gradu -tutkielma.

Tuori, Timo & Sohlman, Britta & Ekqvist, Marko & Solantaus, Tytti (2006) Alaikäisten psykiatrinen sairaalahoido Suomessa 1995–2004. Raportteja 13/2006. Helsinki: Stakes.

Tuuteri, Leena (1993) Sata vuotta lasten sairaanhoitoa. Helsingin Lastenkliniikka 1893–1993. Helsinki: Otava.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2003/2005). Oppaita 56. Helsinki: Stakes.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus.

<<http://www.lapsiasia.fi/Resource.phx/lapsiasia/aineistot/sopimus/index.htm>>